

Systémová analýza

- Definice systému
- Cíl systému
- Prvek systému
- Proces systému
- Vlastnosti prvků
- Třída
- Typologie systémů
- Informační systém
- Typologie procesů
- Pravidla správné analýzy
- UML – Unified modeling language

ÚISK – KSA T02

1

1

Proces organizace

= *systémový přístup*

Záměrné (tj. za určitým cílem) vytváření **struktury** umožňující **přístup** k organizovaným zdrojům a jejich **využitelnost**.

Struktura je...

- množina prvků, jejich vlastností a vztahů
- víceméně stálé vzájemné uspořádání složek systému

ÚISK – KSA T02

2

2

Co je to systémový přístup?

klasický newtonovský přístup

- poznávání celku jeho rozdělením na části a studiem jejich vlastností (**redukce, analýza**)
- vztahy mezi částmi se neuvažují
- konkrétní – zajímají nás fyzické části

systémový přístup

- poznávání celku prostřednictvím **vztahů** mezi jeho částmi (**konstrukce, syntéza**)
- **celek může mít vlastnosti nevyplývající přímo z vlastností jeho částí**
- abstraktní – zajímají nás **logické** části

ÚISK – KSA T02

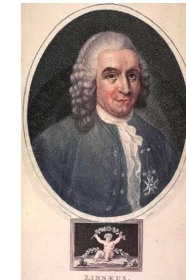
3

3

Carl Linné

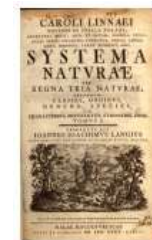
1707 – 1778

švédský přírodovědec a lékař, zakladatel systematického třídění v mineralogii, botanice a zoologii

Systema naturae. 1735

považováno za nejvýznamnější přírodovědecké dílo od dob Aristotelových

ÚISK – KSA T02

4

4

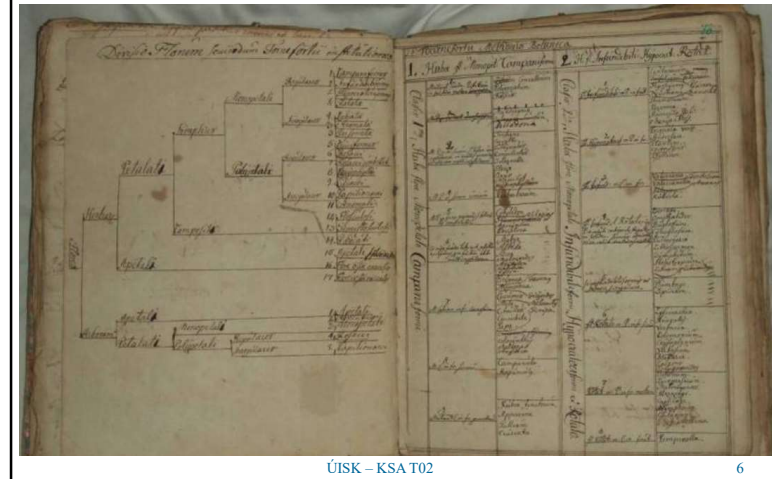
Linného systém organizace znalostí analýza

ÚISK KSA T02

5

Linného systém organizace znalostí syntéza

ÚISK - KSA T02

6

Zakladatelé systémových věd

Ludwig von Bertalanffy
(1901–1972)

William Ross Ashby
(1903–1972)

Norbert Wiener
(1894–1964)

ÚISK - KSA T02

7

7

Co je to systém? συστημα z řečtiny: složené, seskupené v celek

Brian Gaines: „Systém je to, co považujeme za systém“

- uspořádaná rozmanitost nějakých objektů (materiálních nebo ideálních)
- množina prvků a vazeb mezi nimi s dynamickým, účelovým chováním, jež může být považována za jeden celek
- jednota struktury a funkce
- jakmile na objektu dokážeme definovat jeho prvky (části) a jejich vztahy, tedy strukturu a fungování objektu, pak jsme do tohoto objektu zavedli systém

ÚISK - KSA T02

8

8

Proč to není systém?
Isidore Ducasse / Comte de Lautréamont
(1846-1870)

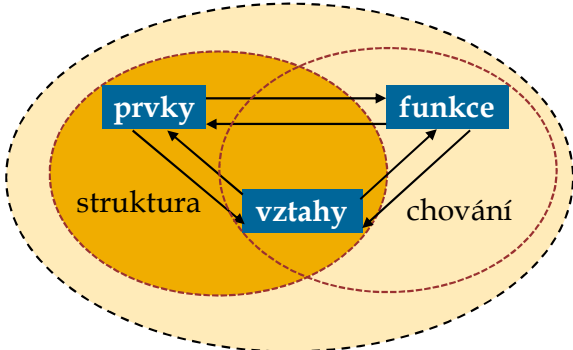
„Náhodné setkání deštníku a šicího stroje na stole v pitevně“ Zpěvy Maldororovy

Il est beau comme la rétractilité des serres des oiseaux rapaces; ou encore, comme l'incertitude des mouvements musculaires dans les plaies des parties molles de la région cervicale postérieure; ou plutôt, comme ce piège à rats perpétuel, toujours retendu par l'animal pris, qui peut prendre seul des rongeurs indéfiniment, et fonctionner même caché sous la paille; et surtout, comme la rencontre fortuite sur une table de dissection d'une machine à coudre et d'un parapluie!

ÚISK – KSA T02 9

9

Systém jako jednotka struktury a funkce

ÚISK – KSA T02 10

10

Typologie systémů

- přirozené – umělé
- statické – dynamické
- abstraktní – konkrétní
- uzavřené – otevřené
- jednoduché – složité
- deterministické – indeterministické
- vertikální – horizontální
- homogenní – heterogenní
- black box – white box
- tvrdé – měkké

Hodiny

Oceán

Vězení

ÚISK

Matematika

Osobní počítač

Jezevčík

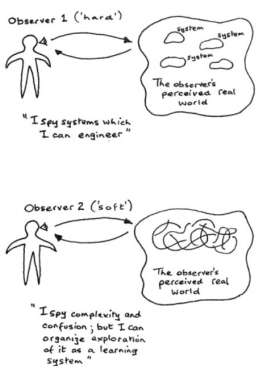
Internet

Natáčení filmu

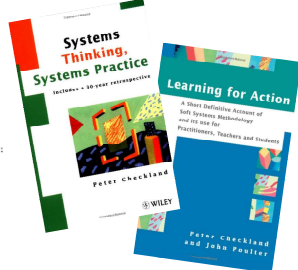
ÚISK – KSA T02 11

11

SSM – soft systems methodology

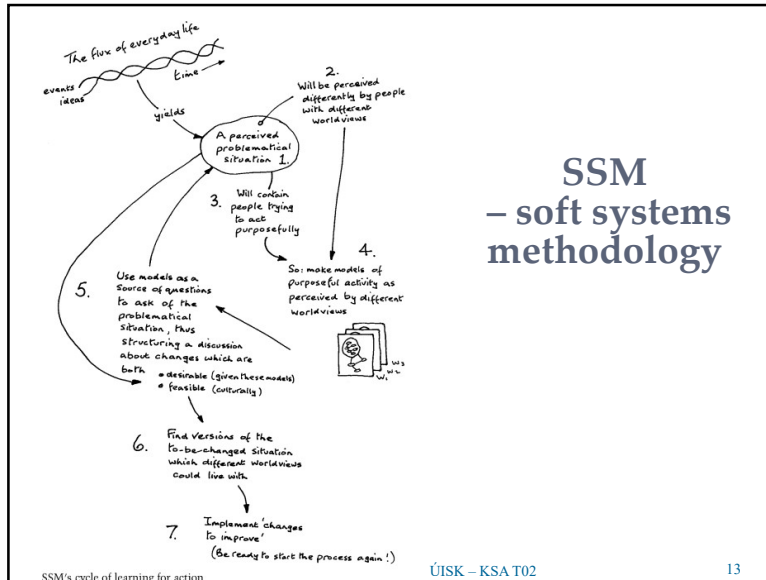

Peter B. Checkland (1930)

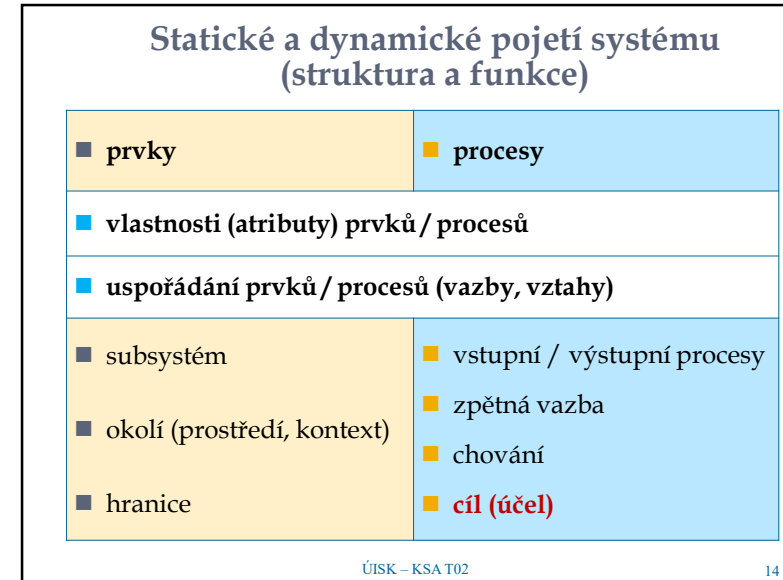

ÚISK – KSA T02 12

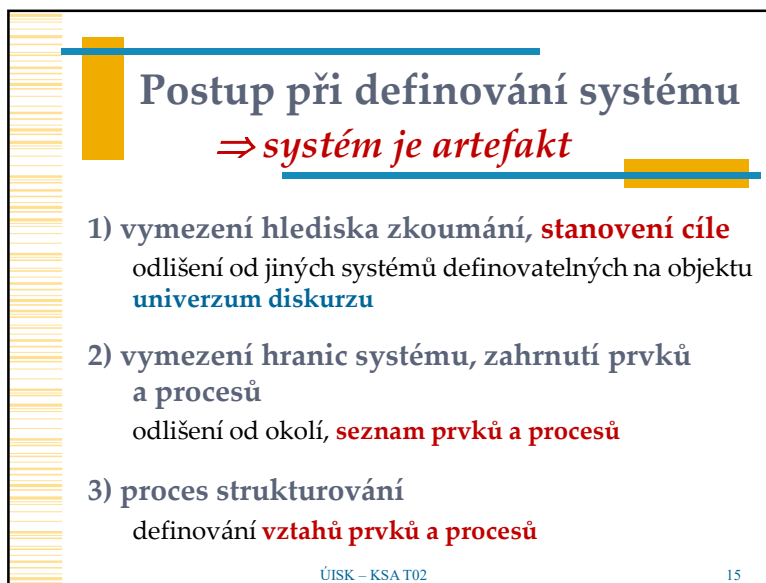
12

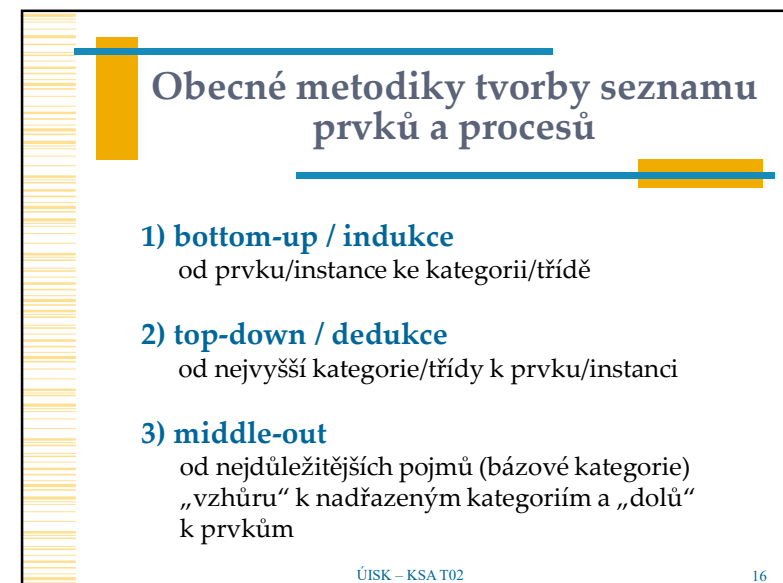
13

14

15

16

Bázové kategorie

Lakoffovy příklady bázových kategorií

top-down
↓
↑
bottom-up

zvíře	nábytek	
pes	židle	middle-out
vlčák	kancelářská židle	

⇒ Cvičení 7
Anketa

ÚISK – KSA T02 17

17

Cíl a chování systému

cíl

- budoucí stav, uspořádání nebo chování, ke kterému systém směřuje nebo které jsou systému vytyčeny

chování systému

- způsob realizace cílů a obecná charakteristika reakce systému na podněty z okolí
- souhrn funkcí systému a jejich vzájemných vztahů

ÚISK – KSA T02 18

18

Vliv cíle na definování systému na příkladu tramvaje

a) cílem je jízda
→ řidič, motor, elektřina, kola, brzdy, startování, zatáčení...

b) cílem je zisk z provozované činnosti
→ revizor, peníze, jízdenky, cestující, označovací strojky, placení, kontrola...

ÚISK – KSA T02 19

19

Vliv cíle na definování systému na příkladu domu

a) cílem je bydlení
→ pokoj, kuchyň, koupelna, okna, dveře, vytápění, osvětlení...

b) cílem je zisk z prodeje
→ majitel, kupec, užitná plocha, cena, úhrada provize, placení, zápis do katastru...

ÚISK – KSA T02 20

20

Jaké prvky, jaké funkce?

ÚISK – KSA T02

21

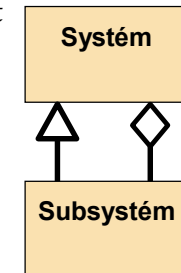
21

Prvek systému (*element*)

- dále nedělitelná část systému
- část systému, v níž může probíhat nějaký proces

subsystem:

system, který je částí (prvkem) jiného systému

ÚISK – KSA T02

22

22

Proces systému (*operace, funkce, událost*)

- základní dynamická jednotka systému, vymezená v čase svým definovatelným **počátkem a koncem**
- **transformuje** vstup na výstup nebo **upravuje** chování systému

ÚISK – KSA T02

23

23

Prvek nebo proces?

liší se **závislostí na čase**:

- **prvek** je v každém časovém okamžiku přítomný celý (3D)
- **proces** je v určitém časovém okamžiku přítomný jen v jedné své části (4D)

kodér – kódování

Co je oběd?

Co je klasifikace?

ÚISK – KSA T02

24

24

Vlastnost atribut, charakteristika, rys, predikát

- Pojmenovaná charakteristika prvku / procesu
- Určuje prvek / proces po kvalitativní nebo kvantitativní stránce

Vlastnosti mohou mít **hodnoty**

25

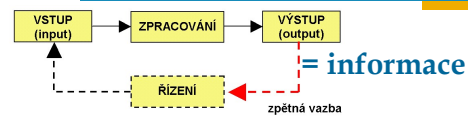
Typy prvků / procesů podle umístění v systému

- **vnitřní** (interní)
- **hraniční** – vstupní, výstupní (rozhraní)
- **tranzitivní** (*transient*)
prochází systémem, určitou dobu je jeho součástí
- **vnější** (externí – okolí, prostředí, kontext)

26

Typy prvků / procesů podle aktivit v systému

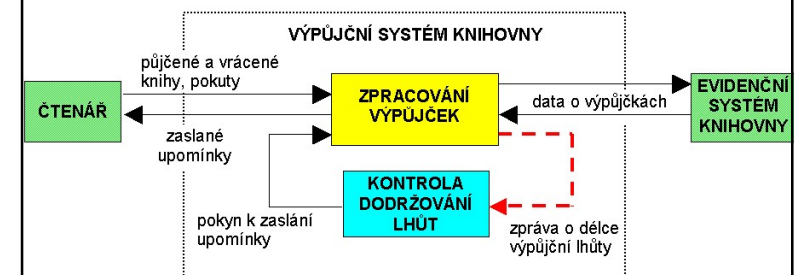

1. **základní / zpracovatelský proces/prvek**
2. **řídící proces/prvek**
  - sledování, monitorování
  - ovládání, regulace
  - omezení
  - cílové chování
3. **vstup** (vstupní proces/prvek)
4. **výstup** (výstupní proces/prvek)

zpracování
informací

27

Základní procesy ve výpůjčním systému knihovny

28

Zpětná vazba

feedback, feedback loop (smyčka se zpětnou vazbou)

- **Informace o výstupu** systému, která se vrací zpět jako jeho **vstup**
- Poskytuje odpověď na otázku: Je stav a/nebo chování systému v souladu s jeho stanoveným **cílem**?
⇒ Cvičení 3
- **PROBLÉM: Co když je výstupem systému informace?**

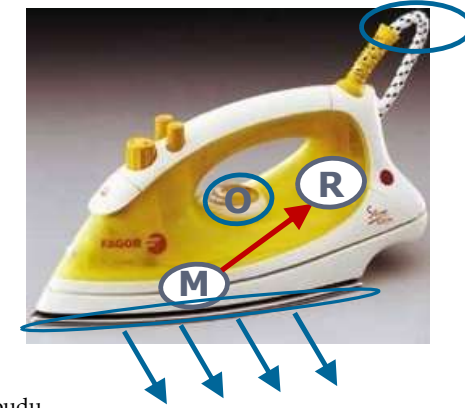
ÚISK – KSA T02

29

29

Zpětná vazba v žehličce

- vstup**
elektřina
- zpracování**
elektřina na teplo
- výstup**
teplo
- omezení O**
nastavení teploty
- monitorování M**
měření teploty
- regulace R**
zapínání/vypínání proudu

ÚISK – KSA T02

30

30

Typy zpětné vazby podle obsažených informací

- a) **pozitivní**
podpora transformace ve stejném směru jako předchozí výstupy
⇒ exponenciální růst/pokles až exploze/zánik
- b) **negativní**
úprava transformace v opačném směru než předchozí výstupy
⇒ stabilizace (rovnovážný stav/rovnoměrný pohyb)

ÚISK – KSA T02

31

31

Pozor – zpětná vazba **NENÍ**:

- řízení
- interakce
- efekt (výsledek) činnosti systému
- opakovaný vstup do systému

ÚISK – KSA T02

32

32

Lingvistická pomůcka pro objevení prvků/tříd, procesů a vlastností

Prvek/třída = podstatné jméno
škola, dělník, poezie...

Proces = sloveso
učit se, pracovat, recitovat...

Vlastnost = přídavné jméno
pilný, těžký, krásný...

ÚISK – KSA T02

33

33

Třída, prvek, vlastnost, hodnota

Osoba má **jméno**,
místo bydliště
a **adresu**.

Věra Škodová bydlí v Praze
v Dlouhé třídě 12.

John Carry bydlí v Londýně
v Downing St. 11.

Zájezd má **název**,
destinaci a **termín**.

Plavba po Nilu s pobytem
u moře, Egypt-Hurghada,
20. 10. 2022

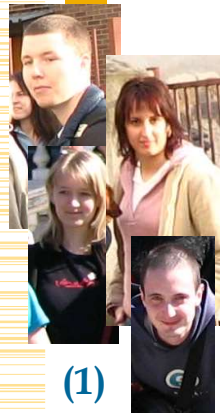
Plavba po Nilu s pobytem
u moře, Egypt-Hurghada,
17. 4. 2022

ÚISK – KSA T02

34

34

Třída – prvek – vlastnost – hodnota

(1)

Student
jméno
obor
ročník
ukaž jméno ()
zvol si obor ()
zapiš se do ročníku ()

(2)

Jan Vlček
Knihovnictví

Věra Nová
Ekonomie

Petra Janků
Knihovnictví

Adam Dlouhý
Právo

(3)

ÚISK – KSA T02

35

35

Třída, prvek, vlastnost, hodnota

Kniha má **název**, **rok vydání**
a **rozsah**.

Název	• Písně kosmické / Jan Neruda
Vydání	1. vyd. ve SNDK
Nakl. údaje	Praha : SNDK, 1952
Popis (rozsah)	77 s. ; 22 cm

↓
Metadata

Název	• Povídky malostranské / Jan Neruda
Nakladatel	Praha : Dobrovský s.r.o., 2021
Popis (rozsah)	259 stran ; 21 cm

Název	• Povídky malostranské / Jan Neruda
Nakladatel	Praha : Dobrovský s.r.o., 2021
Popis (rozsah)	259 stran ; 21 cm

ÚISK – KSA T02

36

36

Rekapitulace pravidel systémové analýzy a jejich aplikace v organizaci znalostí

- Prvek <je instancí> třídy.**
Třída/kategorie je množina prvků se stejnými vlastnostmi.
- Prvek/třída/kategorie <má> atribut.**
Atribut je vlastností prvku nebo třídy.
- Atribut <má> hodnotu.**
Třídy ani prvky nemají hodnoty.
- Vztah <je> atribut** patřící více prvkům nebo třídám.
- Metadata = atributy + hodnoty.**

ÚISK – KSA T02 37

37

Analýza

celek → část

- **klasifikační** – seskupujeme / dělíme jevy do tříd
- **vztahová** – zjišťujeme vztahy mezi jevy (např. mezi procesy v podniku)
- **kauzální** – zjišťujeme příčiny jevů (proč?)
- **datová**
- **systémová** – na zkoumaný jev pohlížíme jako na systém

Psychoanalýza?

ÚISK – KSA T02 38

38

Datová analýza

Strukturní

- pro účely organizace dat např. v databázi
- zjišťujeme strukturu
- *ER model, normalizace, diagram tříd, ontologie...*

Obsahová

- pro účely získání informací / znalostí obsažených v datech
- zjišťujeme obsah (sémantiku)
- *data mining, obsahová analýza textu, sémantická analýza...*

ÚISK – KSA T02 39

39

Jak to, že analýza funguje?

Divide et impera
(rozděl a panuj, divide and conquer)

15 7

ÚISK – KSA T02 40

40

Zásady formálně správné analýzy / kategorizace / klasifikace

- Ohraničení/ definování
  - Úplnost
  - Disjunktnost
  - Soudržnost
  - Homogenita
- } celku, částí, vlastností i jejich vztahů

ÚISK – KSA T02

41

41

Zásady formálně správné analýzy / kategorizace / klasifikace

- **definování** – jasné ohraničení (v prostoru, v čase)
- **úplnost** – zachycení celého rozsahu analyzovaného celku
- **disjunktnost** – třídy se mají vzájemně vylučovat
  - obsahem – intenzí (různé vlastnosti)
  - rozsahem – extenzí (nepřekrývající se části)
- **soudržnost** (koheze, koherence, konzistence)
- **homogenita**, tj. stejná úroveň
  - granularity („velikosti“) a počtu částí
  - abstrakce
  - jednotné kritérium členění

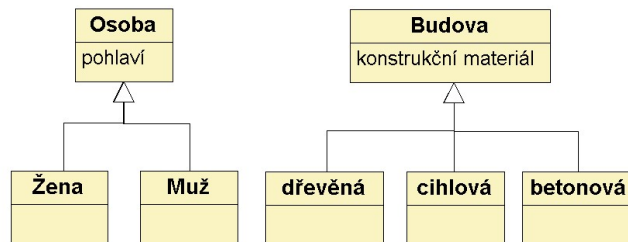
ÚISK – KSA T02

42

42

Úplnost – zachycení celého rozsahu analyzovaného celku

Je to správně?

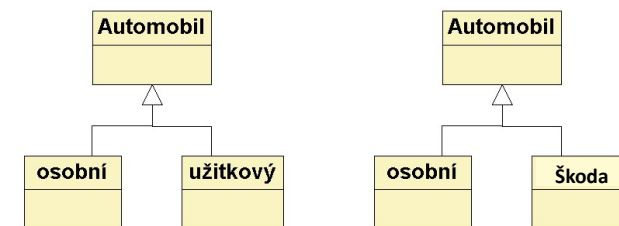
ÚISK – KSA T02

43

43

Disjunktnost – vzájemně se vylučující a nepřekrývající se části/třídy

Je to správně?

ÚISK – KSA T02

44

44

Soudržnost - koheze, koherence, konzistence tříd / prvků / vlastností

mléko, Lučina, ovocný jogurt, máslo, jogurt, jogurtový nápoj Activia, sýr, bílý jogurt, tuk, smetana, Niva, polotučný jogurt, smetanový jogurt, jogurtový nápoj Clever, nízkotučný jogurt, tvaroh, pomazánka, kefír

Mléčný výrobek

---

název

---

obsah mléka

ÚISK - KSA T02 45

45

Soudržnost - koheze, koherence, konzistence tříd / prvků / vlastností

Osoba

číslo
osobní jméno
příjmení
věk
výška

Student
Škola
Učitel
Zaměstnanec

Osoba

číslo
osobní jméno
příjmení
věk
výška

Škola

třídy

atributy

vztahy

studuje ve, učí ve, je zaměstnána ve

ÚISK - KSA T02 46

46

Homogenita stejná úroveň granularity

Stejná velikost částí, stejný počet částí

barvy

červená, modrá, [prázdné]

Zinková žlutá
Šedobéžová
Žlutá olivová
Žlutá hořčičná
Žlutá dopravní
Žlutá okrová
Zářivá žlutá
Žlutá kari
Melounová žlutá

ÚISK - KSA T02 47

47

Homogenita stejná úroveň abstrakce

sport

↑

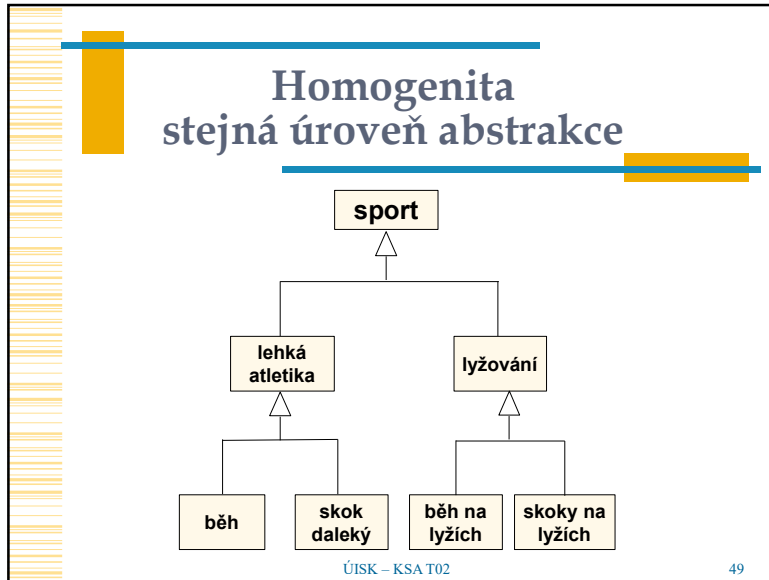
běh, lehká atletika, běh na lyžích, skoky na lyžích, lyžování, skok daleký

Co je špatně na těchto dvojicích?

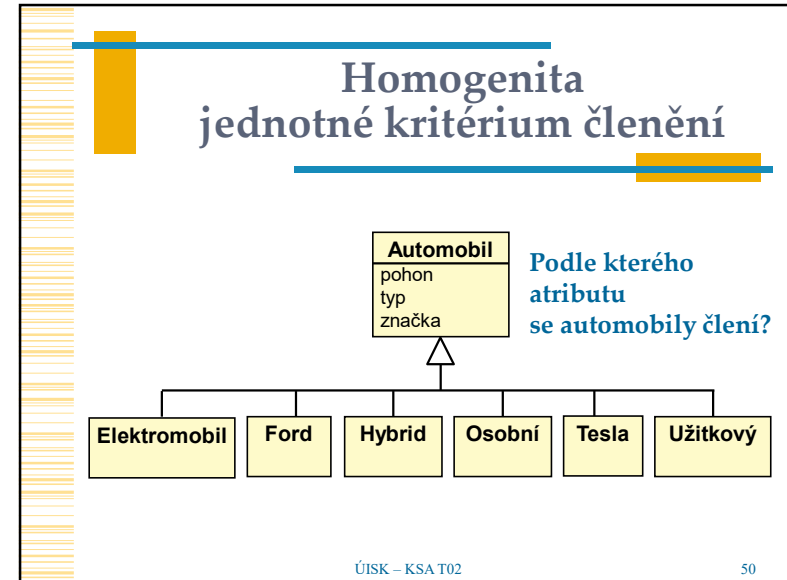
běh - lehká atletika
běh na lyžích - lyžování

ÚISK - KSA T02 48

48

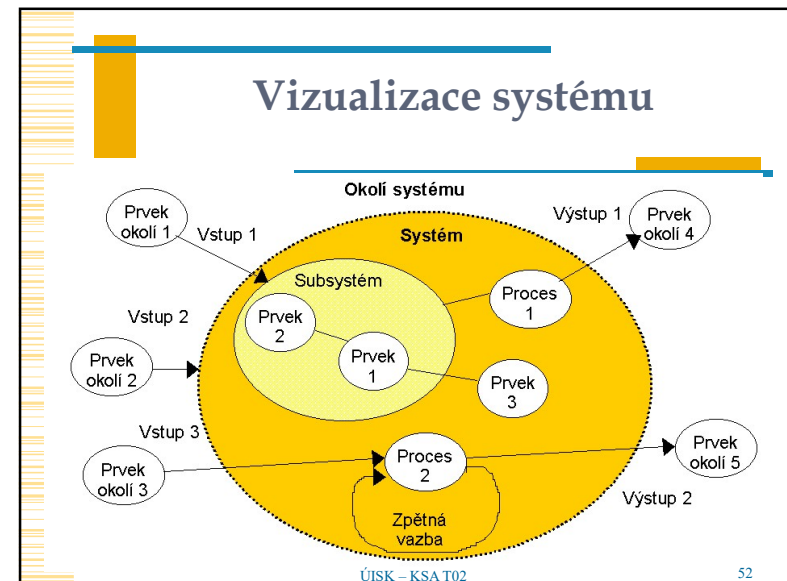
49

50

51

52

UML - Unified modeling language

UNIFIED MODELING LANGUAGE

- standardizovaný jazyk pro záznam, **vizualizaci a dokumentaci** artefaktů systémů s převážně softwarovou charakteristikou
- objektově orientovaný modelovací jazyk
- umožňuje modelovat:
  - objekty (prvky, entity)
  - třídy
  - atributy
  - operace (funkce)
  - vztahy

⇒ Cvičení 15

systémový přístup

ÚISK – KSA T02 53

53

„Otcové“ UML
(The Three Amigos)

James Rumbaugh

Ivar Jacobson

Grady Booch

ÚISK – KSA T02 54

54

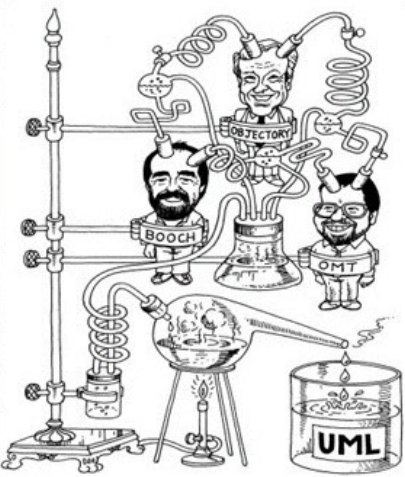
Vznik UML

1995

Rational software

ÚISK – KSA T02 55

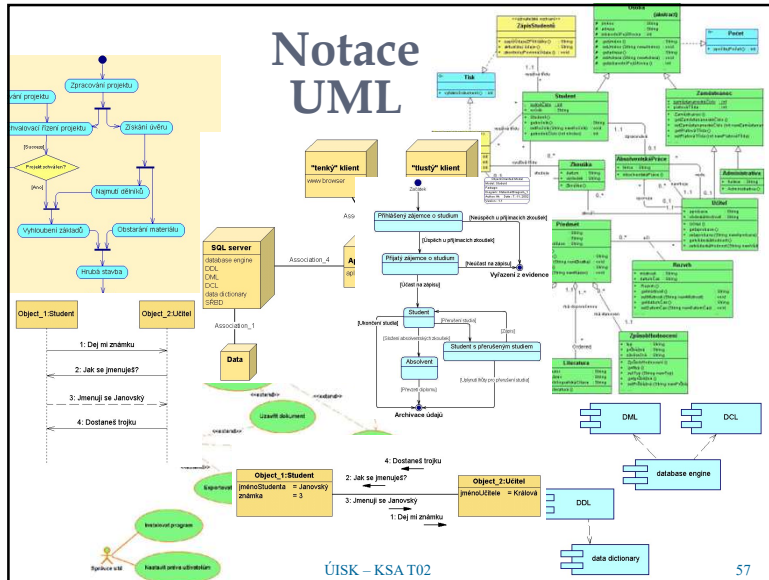
55

UML
= nástroj modelování (nejen) systémů

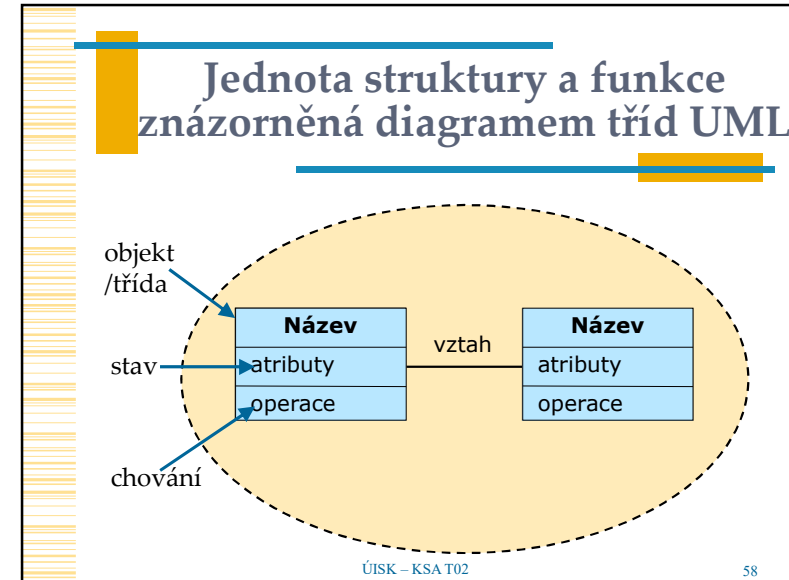
diagramy struktury	diagram tříd diagram objektů diagram komponent diagram vnitřní struktury diagram balíčků diagram nasazení
diagramy chování	diagram případů užití (use case diagram) diagram aktivit stavový diagram
diagramy interakce	sekvenční diagram diagram komunikace diagram časování diagram interakce

ÚISK – KSA T02 56

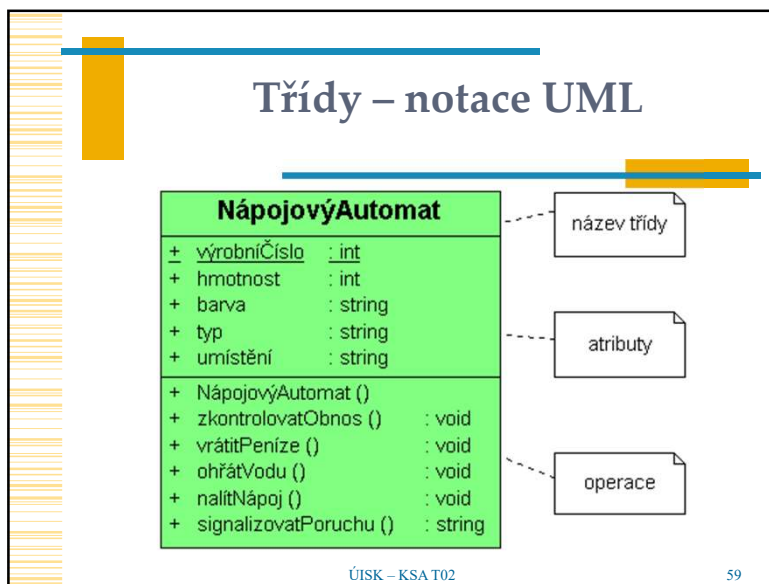
56

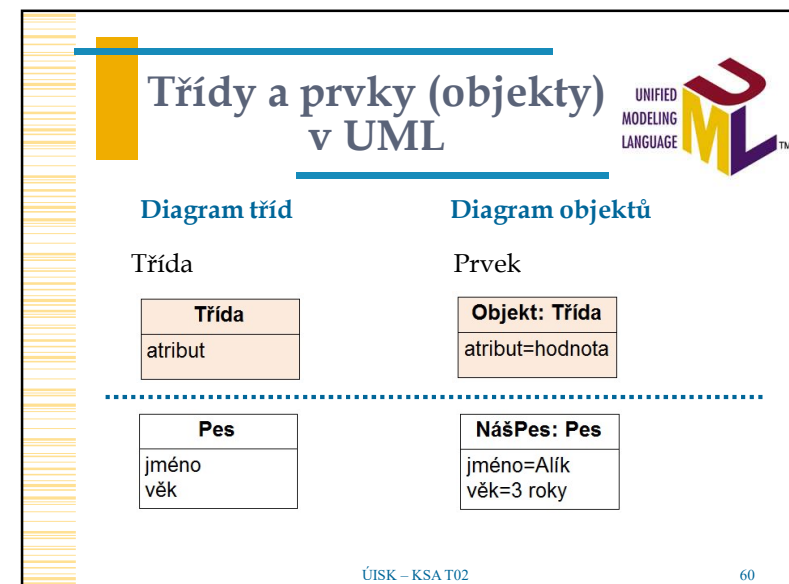
57

58

59

60

Konvence UML pro notaci diagramu tříd

název třídy

- podstatné jméno v jednotném čísle, 1. písmeno velké
- víceslovné názvy – CamelCase
- vycentrovat
- tučné písmo

NějakáTřída

nějakýAtribut

nějakáOperace

názvy atributů a operací

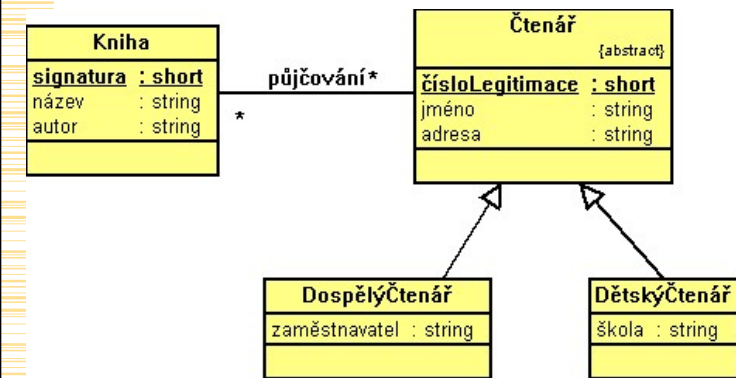
- 1. písmeno malé
- víceslovné názvy – camelCase
- zarovnat doleva

ÚISK – KSA T02

61

61

Diagram tříd UML

ÚISK – KSA T02

62

62